Ա Զ Գ Ա Ս Է Ր

ՈՒՍՈՒՄՆ ԱՌՆԷ ԶՄԱՐԴ ԻՄԱՍՏՈՒՆ

ԼՐԱԳԻՐ

ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԵԱՑ

ՀԱՏ. Գ. ԹԻՒ 62. ԿԱԼԿԱԹԱ 1846 Հոկտեմբեր 17.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՔ

ԿԱԼԿԱԹԱ

ՀԻՒՐԱՆՈՑ ՀԱՅՈՑ. Ուսանիլք յորժամէ Հայս հաւատոյ, ըստ սրտամբաւ կեց խոստանալ ի Մխիթարեան Հայոց քայց զալցէ և յառաջ քան զնա յենդհանուր ազգութեան Հայաստան երկրի որ նախ յաւուրս Տրդատայ բարեպաշտութեան զԱստուծոյ արարածոց հերքեաց ի հաւ անուշից պատարագաց իւրոց. յաւուրս կատարեալ մոլորութեան իւրոյ Արամազդայ Վահագնի և Անահտայ Հերքեցաւ ամենայն կռոցն ի դիւրութիւն եկեղեցւոյ. բայց առաւել եւ յաւուրս Լուսաւորչական լուսոյ զծագումն զմեր Լուսաւորչաւ մերով, Ներսիսեան Շնորհալւ եւ գրելեց յամենայն ժամանակի եւ յամ ուրեք. մինչ այնքան՝ զի Հայութիւն և Քրիստոնէութիւն գրեթէ համանուանք եղեն.

Յայսմ յինքնայայտ ճշմարտութենէ Ազգին ոչ վրէպ գտան և երեկերեք զաղթականաց մերոց 'ի Հնդկաստան՝ 'ի մեծանուն Աղայ Խոջիկ Աբագել Մէլիք փանուսեան, և 'ի Պարոն Յարութիւն Պետրոսեան՝ երեկեղե վաճառականս իւր. որք ուրոյն ուրոյն Եկեղեցիս հաստատելով և կրանկելով Ազգին մեծ տուրքն զկամեցաւ իւրեանց. Յորոց Պարոն Յարութիւնին ազգասիրութեամբ Քարձրերոյն կայ տակաւին յիշողութիւն Եկեղց Ազգին մերոյ. Պարոն ամենաբարի, համայնական անճնաց առաջինական շինուածոց, և յառաջ դարձանք Հաստատութեամբ Հնդկաց. Բայց և այժմէն տերութեամբ օտարի անել զարդարութիւնք, թէ լաւ

որում որդի միածին կայութեան Ազգի մերոյ չէ՝ որպէս յառաջագոյն էր, և ոչ կարգ և կանոնք պահի այժմ 'ի հիւրանոցին՝ որպէս յառաջն էր։ Աղքատ և անճար եղբարք մեր ժողովեալ անդր, անկեալ կան և մեան մի երկու. և երեք ամ ժամանակաւ. Որք աղքատք՝ առաւել աղքատանան, որք առողջք՝ որպէս հիւանդութեք տրորին, և որ հիւանդք՝ անխնամ մեռանին։ Մին 'ի միւոյ ուսանի զպանդխտութիւն, և զմուրացկանութիւն. Ապայոյս եղեալ մերանալոյ 'ի վիճակացն՝ յոր անկան, որ բառ որէ ընկղմին յանառակ թշուառութիւնս՝ որ հոգւոյ, և որ մարմնոյ։

Ասել է, որ եթէ հիւրն մի իցէ, զնոյն գիր զննուն։ Բայց տարաբաղդաբար ահա քառասունք հաւաքեալ կան անդանոր, և եթէ յոկ զծախս նաւարկութեանցն հաշուեցուք առոի 'ի Բուշեա՝ իւրաքանչիւրոց 100 Ռուփիս, որ հազիւ բաւական լինի, առրէն բոլորովին լինի 2000 Ռուփիս. Մեր թողցուք և զայլ և այլ ծախս նոցա ընդ աւուրն պարենից, զգեստուց և այլն. Ոչ թող այն՝ զի Հաստատութեան ծախք է այժմ այսպիսի բեռն, միւս ևս երկիւղ բազմապատիկ այս է, որ միայն առաւել բաժնից ամբառնութեան պատճառ լինին, զի հրապուրեալ նոքին թափառին զտունս և զընտանիս իւրեանց՝ և գան յայս անել գաւառէ անխնամս 'ի վտանգ կենացիւրեանց՝ և 'ի խայթ խղճի ամենայն Ազգիս մերոյ։

Յանցեալ ամի միրձ տասն և ութ ոգիք խեղճացեալք Արմանապատէ Աւագ երիցուն մերոյ՝ ձեռն բարձեալ 'ի նաւ 'ս Գարբնոյ Արգարեանց նաւել 'ի հայրենիս իւրեանց. և եթէ առրէկան այսքան հոգւոց պէտք լինէին հոգոյութեանց՝ հարկիւ զխեա բերեն տագնապութիւն և զզուանս, թող զայն՝ զի և վաստակեալքն չաքին և ոչ ինչ բաց 'ի ցաւալից խոժոռութեանց և 'ի պէսպէս տկարութեանց աշխարհիս պտղելի։

Վաստակոյ ապաշաւիս մասոս զանելք նախ՝ բարեպաշտ Հաստատութեան մերոյ առս, զի և այս վիճակամ ընդբացինաց առաջնոցն՝ փութացեն ո և իցէ եղանակաւ հոգալ զդարձ նոցա 'ի հայրենիս. Իւ երկրորդ ապերս արհանեմք ամենայն ծախսերերոյ Եղբարց մերոց ողղաժկիտարար զումն զործել և յեռս դանդաղ յաղագս դարձիցիս եկեղեցւոյ Հանգստեան մեր, որոց զալուստ այսր մեծ պատճառ է Ազգին և անձանց, տալոց զոնէ չափաւոր չահու 'ի մխիթարութիւն իւրեանց և կարօտ ընտանեացն։

Եթէ մեռանին՝ զի այսպիսիքն կարեն յերկիր իւրեանց մի կամ միւս եղանակաւ զործոյ կամ մշակութեանց զհեա լինել. բայց աստ ոչ է հնար. և միանգամայն առել ափսօս են կեանք նոցա, ափսօս ծախքն, և ափսօս Հայ անունն, որք առա զալով ընդ երկար չուառութեամբ կորուսանեն։

— Նաւ թէ բժիշկ Սարգիս Մ. Օ. Ճիկունեանց հանդերձի եղանել առնի 'ի Լոնտոն, զի և Ն Համալսարանէ Բժշկաց ուսումն ընկալցի զվկայականն կամ Դիբլոմա. որում կամի այգն յուցանել զնշան քաջալերութեան իւրոյ՝ պարտք և ընթերցօք. Բայց եթէ խմարհ հարկաւոր մեր 'ի մեռ ասցի, բարեաւ ես լինի զալգիս բաժանորդութեամբ զուզ զրամոց միայն օգնական լինել նմա. քան թէ այլով իւիք. Բանիցն Մ՛Նակեա յուցանել զաղատս. Ազգին ա-

ուսեալ որմէ՝ քան թէ առաւել լոկ անձին միայնոյ վայելել ։

— Կառավարութիւն Անգղիոյն Հնդկաստանի յանձնարար պատուիրանաց հրովարտակ՝ հրաւիրէ հարիւրին ստեռլինկան հինգ միլիոն պարտս առնուլ ՚ի Հասարակութենէ Հնդկաստանեաց իւրոց ։ — Այս օրինակ յանկարծ միջամտութիւն լինել աղքատութեան յաւելուածս աշխարհին՝ գրեթէ գլխաւորին յիշեցուցանէ զկարգ օրինաւոր վաճառականութեան , անայց թերեւս իմն չափ տալոյ և բարձինս զեան ։

ԱՄԵՐԻԿԱՅ . Քրիստոնէութիւն , էր ՚ի Ալապամա՝ թէ միօրինակ տեղաւ թի հարկս հարկանել ՚ի կառաց . բայց այժմ սակայն պարտ խնդրել , զի սպանեալ և յորժամ երկիր սահմանեալ է , ոչ միայն հարկս հարկանել ՚ի կառաց բառ անուանց , այլ և ՚ի ձիոց անտի ։ —Ի մասին այսուրիկ ոչ անդրէն լինիմք գիտակցութիւն առնել , թէպէտեւ ոչ կուլք են մեր , և ոչ ձի . Բայց և այնպէս , զարմանամք , թէ որք զծխոյթեն Նահանգաց մեծամեծ յօժարին յայս աշխարհ՝ ընդէր ոչ խորհեցին առզեօք և զհասարակութիւն նորա մեծծանել այսր . Որ հարկս հարկանէին ՚ի կառաց և ՚ի ձիոց . պատուաւն զանց և զգուշ քաղաքին սոյսպատակ յօրինել . կառաց ջոկ . և հեծելոց ջոկ . Օ՜ի թէ կառք Ափրիկիոյ ՚ի զբօսանս և եթ իցեն՝ յաշխարհի առանն իբրեւ մասն ամբարձանացն մարդկային Նահապետութ . մանաւանդ յանձնարարելին և ՚ի սովորելին եղանակս աւուրցն . յայտ է՝ զի ընդ աղխմին ցծուխս խոյ թեպէտ պարտին և Ա՞ որ ՚ի փոքու պայտուսից՝ բերէ ընդ ժամ ուսանող առաջնորդ ցանկանոց . Յանդ հարցանեմք ընթերցողքս ։

հարկ կալել կառաց յայսմ վեճմանիսրով և պարտաւորել զմեծ մասն զօծափողաց ազնուացայ և փաշթետեանի շեան խաւծանել ՚ի պաշտօն իւրեանց , և նոքին այժ առ փոքրերանի և այլ ժամանակաւորի խօթութեան՝ Օգոստ բերէ Տէրութեան , թէ Ղեւ ։

—Բօրս Մ՝ուլթիլալ Միլ . հասարակաց ընկերութիւն Քուակերաութեան անուանեալ , զի յափաւորեալ է ղջուայս արդեանթիւն երկրամշակաց , որ որ ուղղորդ զօրացեալ Հրէաների ՚ի մէջ այգին . Մ՝ոլեեամբ ՚նմա ըստ կատարեալ յաջողութիւն ։

— Երեք ՚ի Հնդկի աշակերտաց Ընդ-Հանուր Քոլլէճը անուանեալ ուսումնարանի՝ նուէրեցին զանձինս ՚ի մկրտութիւն . ընդ որ սաստկապէս բարկանալ ՚ի կռապաշտ ծնողաց՝ ելեալ նէն հանել անտի զայլս իւրեանց ։

— Պարոն Պօղոս Մ՝էլիք Շահնազարեան Մ՝էլիք Բէկլարեանց՝ Պարոն Մ՝եհրամ Վ՝արդանեան հանդերձ եկին ՚ի Պօլիս այսր , ձմերել ՚ի մայրաքաղաքի աստ ։— Տէրութեան շագիրտն եկաւ ՚ի Պօլսոյէ . յորում զարձան Պարոնայք Գրիգոր Ալեքսա. Յարութիւն Գ. Ալեքս առ ի նորա , և Մ՝. Յ . Պօղոսեան , որ ընտրեալ էին անդր վասն ուսմանութեան , Իսոս և Պարոն Պետրոս Մ՝. Պօղոսարեան . և Պարոն Մ՝ . Մանդինեան ։

—Հանդերձն բանակին Սիկ զօրաց որ ՚ի Լահօր՝ հրաման ընկալաւ ընդապստամբութեանն Կոշոլնկայ խառնալ գնալ ՚ի Փէշավէր . Ուղղ երեւի , զի զօրք Անգղիացւոց առնուցին զՔալայ են ՚ի Լահօր ։

Պեռլէ Դող ։

—Գրեն ՚ի Ջ՚էնէվայ Մ՝այիս 28 . թուով թէ 15 , 24 , 30 , և եր-

բայց զօրօք Հռովմայեցւոց Հասին ան-
դէն 'ի Ջ. մայիսի, 1 և 8 երրորդ-
դաւորք հեծելոց 'ի Նաւարին. և
երրորդ դասն Հեծեալ Թնդանօթա-
կանաց ընդ 17 գնդի գաւառային թե-
թեւազօր Հրաձգաց 'ի Լոմբար-
դիայ. ընդ որս յարելոց են և խառ-
նիճաղանճք 'ի Հունգարիոյ և 'ի
Մակեդոնիոյ 'ի Հասանել բանակին
անդր. Հազարապետ Փինչերոլ 'ի
Սարդինիոյ խմբելոց է ընդ նոսա 'ի
Նովարիոյ, որպէս և այլք յայլ և
այլ տեղեաց.

Գուշակ Ռուսի առաքումն ոչ պա-
տասխանեաց եթէ յիրաւունսն իւր
դորա յօդնութեան, թէ ոչ Իշխա-
նանք մի մեծ այս են, զի զօրք յա-
մենայն վայրաց դրօշին ամենի 'ի ամե-
նայն այսր ոչ ընտ ղեկավարել թէ յիւ՞ր
առաքել միլոյ եղեն. բանզի Գուշա-
կոր Ռուսի յաւելու վայրացն զօրուե-
լոց 'ի միջի կողմանն. զոր թէ ևս.
Նոր թէ Հազարապետ Լամբերսի քե-
կելեալ է զօրուն.

Իսկ ես թէ Իւրաքանչիւր Ռուսաս-
տանի յառաջելոց էին. բայց սակ ա-
ռաւելութիւն է, Կանոնք և մանկունքն
առ զինուն յանկերելոյ զօրաց. Հրաշ-
նա թխոնք կարգ պատրաստ կան առա-
[illegible].

ՆՈՐ ՄԱՏԵԱՆ

Շնորհիւ բարեկամի ուրուք ընկալաք զօրինակ մի ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ աշխատասիրութեամբ Հ. Եփրեմայ Ա. Սեթեան Հայոց պատասխանեաւք յաշխարհիկ բարբառ. սորա տպագրեալ [illegible] յուսամ [illegible] Հայաստա-նեայց նորաւէկ դասոց և զ'Սլաւոն [illegible] 'ի 'Սլաւոնստան' յաւելուածիւ, « [illegible] 450 [illegible], [illegible] »

Բայց ամենայն Հայք. Պարսիկք և Տաճիկք բնակեալք յաշխարհին Արարատայ' զգեբրեգման. Նոյի 'ի Նախջուան քաղաքի ցուցանեն և պատուեն ու խոսել-ք. Ամենեք գգեւան, բայց եթէ փոխանակ անոր իմացեալ Նոյի. զամն և փարախս կառուցեալ ասէր. և անդր վարեալ զհօտ իւր յամրութի՝ որպէս զարդիս առնենն խաչնարածք' նահանգին' առկն քերմութեան օդոյն' առանել են Հաւանական առնէր. 'Ի վաղճանի յարէ գծեաալոյ մեծ և կարեւոր խորասուլ, իւրև զհօր և Հնոյն ազգային պայծառութեան.

ա. Իր Հայրին փրկելու ջանայ ամէն մարդ, և պարտական ըլլայ Համաձայն [illegible] Հաւատքը.

բ. Մ[illegible]անայ առ բանեցանէր թէ պէտք է որ ամէն մարդ իր վիճակին զոհ ըլլայ, և ջանայ [illegible].

գ. Ջանայ որ ուրիշները իրենց պատուոյն մէջ Հաստատ մնան, [illegible] որ անոնք իրենց [illegible].

դ. Իր ազգին օգտակար ամէն բանէն վեր սեպէ. [illegible].

ե. [illegible].

զ. [illegible].

է. [illegible].

Այս [illegible] Հաստատելու է [illegible].

որ անտառին ազգը քէչ ատենուան մէջ շատ յառաջադիմութիւն ըրեր է ։

ԳԻՐ, ՀԱՅ ՏԻՊԻԱՑ

— Ի Նիւրքայ հաստատեալ է * Թարգմանութիւն 'ի գրոց Իրաւունք Գալուստի Հերքիմաքին Լա Մարտինայ որ յամին 1852 և 53 ին՝ այդ երկուց հատորք պատմուած Ընկերական քաղաքաց, 'ի Պոլսեցւոց, Մարսիլեանց, և այլն և այլն, գրէ զայս ինչ 'ի մէրայ Սերաֆիմայ Տէրեանց՝ որ ասէ.

"Որ ինչ նկարագիր որ առաջնոյն կը գեղեցկութիւնէ Արոր կամանց, որ ինչ աղաւաղութիւն և էր ծանօթեալ յիմ միտ պատմական և Ընձնուզի գեղեցկութիւնէ, ասկաւին այս աղաւաղութիւնք իմ՝ խառնուրդ 'ի անոր հայ Արաբաց և Օրբանոյց Պաշտօնէական. յամենայն ուրեք գէջ եկաւք այնպէս գիտոյ՝ այլ Իսրայէլեան գրուած չէին երբէք նկարելոյ. խաւարոց լոյս հոգւոյն փայլէր 'ի հոգին ամա. և 'ի կաղապարեալ այդ՝ որք այնպիսի քաղցր և մեղմ հայեցուածս նշոյլին՝ որ ընտրէ չէր առնուլ 'ի կամաց այս գոյանալ. Կենաց հոգւոյ այնպէս փափուկ, և այնչափ մաքուր էին՝ որ որոց ամենայն թեթև և ամենայն արուեստ նկարչաց զերծ չէր հնար կնոջն նմանապատկեր. և մարթ երեւոյն այնչափ թափանցիկ և 'ի հոգին մամա. յի յայտնեալ այլ և այլ ասորեստանի հոմանի զուգոյ՝ որ փափկութեան ասպարէզ կամ թէ երթ մտաց չէին ատը զնիչար իմն տեսիլն զուարթութեան հոգին. Աստուածային, մաքուր, ընտրեալ շինք ձեռաց և շարժմունքն, յառաջ գալ յար ազնուական նայուածին, անոյշ և մեղմ ընդ այլ. ամենայն կատարելութեանցն՝ յայտ ոգւոյ շինեալ առաքելոյ մէջն. խոնարհ ընդ մայրութեան համեստութեան և պարկեշտութեան, բայց առանց յաւիտենական կամ շփոթման, և կարծես թէ նորա լաւ գիտէն զայն զպարկեշտութիւնն՝ զոր ուղղեն 'ի վեր. Երկինք զի ուրա պահեն զգեղ երեսաց իւրեանց մինչև մերկ կար ամն, յայտ պահպանեալ յայն և յառաջէն կեանս խնամոյ պարզութեան, ուր՝ ոչ միայն և

* Մեծ ցանկալի էն մեզ այնպիսի հրաման՝ որ [illegible]

† Թարգմանութիւն 'ի հայս [illegible]

Վ. Ե. Տ

ոչ անձն մաքի 'ի խարդախ նուէր ընկերութեան, ճառագայթ սուն՝ ուր ծանօթացոյց, զոր զի մայրն էր այնչափ գեղեցիկ՝ որպէս էին գաւակքն, թէ և սորա երկուքին զուգ 'ի յաւէ իբրու 15 կամ 16 ամաց հասակի, Հրեշտակաց երկրաւորաց կամ երկրաւորաց աղջկանց. Որոց գկնոսք են ամենազոհ և ամենագեղեցիկ. զոր մինչև ցարդ կարծեմ եւ որք զգաստ փոխադրեն յԵրկինս. Պէտս թէ բազ բազց փոխեն կապեալ հերակք, որոյ գեղ դարպաց շարան ծաղկունք՝ զարդ 'ի գլուխն, երկայնացեալ անձկաւ հիւսուածովք՝ մինչ 'ի պարանոցն և 'ի մէջ լուսոյ նոցա.

Լամարթին.

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Շարունակեալ Թիւ 59 էջ 42

Մեծ մի լաւ մին հեղինակ առաքինութիւն տալով զատւոյ, թէ ամենայն մարմինք ծանրութեամբ գէպ 'ի յերկրին վայրանկանին. և իւր բանն հաստատելոյ համար շատ օրինակներով բերաւ, Մեծին առաւելոյ, թէ ամենայն մարմինք ծանրութեամբ գէպ 'ի յերկիր չեն վայրանկանին, զորօրինակ գազարք, ծուխն, կարկուտ, սպունգ, փետուրք, և այլն. որ շատ անգամ գէպ 'ի վերան ելանեն. Երկու առաւելութիւնքն չէին կարող Յչմարիտ լինել. Անդրադարձութիւն յոյժ աւագոյ. Մեծին զխում զուգաւորեալ լուսաւորեան մեծ նայեցան բառնամու միջեցն, և խոկոյն էս թեթև մարմինքն վայր կանկանեն. Մի անուղ սպասեալ գործիքով զատարկեց, և մի փետուր նա ձգեց, կամ նա որ մի կոտր կարպար (սրբոյ) պէս շուտ վայր կիջանէ. Մեր հարազատեցն չէ զարդարեալ մեծնակ զորձ վերոմն, և յետոյ կանանոց՝ որ բազում շողշողեն կարգերն, և Թէոդորոն Արշամատաց (Նաւէ) կնոջեն (փոքրա) նման շուտ շուտ վայր կանկանեն երկնքէն և կարէ երկար մինչև այժմէ զանազան պէս հաստատեալ կենաց. Առաջին այսոր երևակայեալ, որ նոյն իւրն մէծ լեզուն ծանր դիւրութեամբ, որ մեր ամենայն յաւէ ծանրութեան անց. և են պատճառն նորա բանասը ամեն էս երկրին էր ծանեաւ. Լա կարծեց բաւականալոյ, որ առաւելին ատելութեան ալ գաղափար Յչմարիտ, և մեր մէջն ամեն և այլն, և հեղինակն ամենայն մեծ մտածումն.

Կամ թէ Եւրոպական գիտութեան մէջ օրինակ մ'ալ ևս. Մեր հեղինակ այսպէս մին առաքինութիւն տալով առաւելոյ, թէ մարդիկ եղան փոխանցեալ, ապականեալ լաւ, և հեռու գէպ 'ի յամենայն թեքեալ, որ եթէ հա իւրեանց կարգութիւնն մին թողեալ մեռ, առանց երկրպագութեան և սպառման միջութեան յանին ատենական նշանակեան իւրեանց մարդկանց, և յաւիտենական կորստեան մէջ կթափեն. Մեծն մին հեղինակ առաւելոյ թէ՝ բոլոր մարդիկ Աստուծոյ ստեղծեալ և պարգեւեալ շնորհք չունենալով արարածներ մնալէն բարի՝ կամ

թէ չար . և թէ շատոնց մտքն էնայ՝ որ ինչ որ առումն պիտոյ իւրեանց զի սաստկութեամբ համե-մատ առաւ էլ բանի քան թէ չար լինի . էր երկու զանազան աստուածներն . կարծէր չէ . շնոր-հիւ լինին . Այլ ուրեմն սուտ թեան մեծայ .

Զզուշութեամբ քննիկքն կանոնս . որ նոր մինն երևմնեայ թէ նա գիւղ 'ի չարն չի մեռցած , կամ կարծեցոյ ելէլ . որ նա յաւել բարեգործու-թեանց առաւել քան թէ չարագործութեան , յայն-ժամ պիտի բռնել , որ նորա աղօթքն զործեյն քաւ վարքի անմեղ կանոնաւոն չի չափիլ . կամ թէ Ըն անձն իւր հրամանաւ վճռեաց մէջ նոցա չի մնալեւ . որ իւր ապահովուն որդի չար ուղե-ցածոյն հասարի . այլ աղօթութեամբ հարազու-թեանց առաջել իւր քաղ անոյշն միջոց և. բարեբախտ . և բարի վարքի պտղոյ ճանապար-հաւ մի զանահակ սրտիւ և երախտագիտութեամբ փառաւոր ընծայեալ զէպ 'ի ծագումն առաջնորդ կատարելագործութեան . էր բանին հասատու-թեան զաւակաց աղօթք՝ պիտի լոկ ակնուն Ըն տղեկ վերայ , որ Սէնօրամին չնորհիւն մեծա-գործոյն զաւակին մնացել իւրեանց ամպերն . ինչ-պէս հետեւանքն , որ բարոյականն կատարելութեան և լաւագոյն աստուածային գանձուց թէ-նորի , և ամէն տեսակ մեղքի մէջ ընկերնեան . Աւետարանի բարոյական մեծ էրորդ մարդկային առ-ջև մեռնելն վերան , և ապա կանոնեա՛ թէ ինչ չարեաց Աստուծոյ և նորա արդար որէնքի գիտու-թենէն և սիրոյն բարոյն մեծագործութեան վարք կենա-ցեան . Բայց ուրեմն առաջին առաջ թեան հասա-տուն Հիման (Ինչի) վերայ կանգնոյ մեծան . և վերջինն անհնար լինել՝ զհամայնոյ հոգւոյն . որով հաստատեան՝ որ էր հեղինակի առաջած աստուծ . ծագմանական գիտութեան ընկերեալ և չար թէքի .

Շահանեան

Բանասիրական

ՏԵԱՌՆ ԽՈՐԷՆԵՑ Ծ. ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

ՕՐԱԳԻՐ

Ի Զոյ Շարաթաթերթ Թիւ 59 , էջ 53

Զ Ենի այսր երկիրն զնեն 'ի տապակ-ւոյս այս նուաղ փոքր ժամանակ իւր մնալով . յառաջնակերնեալ . բանման և զեղծն երկին . զնի կամն առաւօտ օրապէս մեծայ , իբրև պատրաստեն զարկեալ կլոյն կապուտ՝ յայնժամ բառ բառական մեջ արկղի այլ՝ զնեն 'ի ցերեկտաշին անան ինչ . որ նմա-նութիւն ունի կռակարանաց . զոր մանդայ անուանեն . և զայն անանն դը-նեն 'ի վերայ երկրի . յորում են ամենա-նախատան կոչմունքն ամենայն ծնուց . և 'ի վերայ նորա ծածկեն հասա կաւոք . առ 'ի ջերմութենէ հասա նելոյ լուսոյ , և այս հաս այնքան կարգաւ , որ զմոլէգուցանէ գհտա-ւուան , Յայնժամ զնեն 'ի սեղհա-կան արկղս և փութով ամբափակեն գլխրան նորա . որպէս զի այն քաղցր բուրմունք մնասցեն 'ի նմա . Զներքս արկեղն և զկիրս և զձեռս զամենայն Չինացւոց յարմարեցուցեալ . բանի-զի և զարմանալին են Չինացիք . վասն որոյ ոչ ոք կարէ առաջումն տա-նել թէ արդեօք 'ի Չին , եթէ 'ի Եւրոպիա յօրինեալ իցէ .

Իսկ համառօտ չայն այս օրինակ բաղհր-րեն , զի տապակ նորա թէ և նայն-չափ . սակայն կոչմանի զհամեղեալ . զի կոյնն տապակին 'ի վերայ կրակի է . իսկ յատակն յամն անդ , և զայս ձեռօք խառնեն , և կրակն ոչ է այնքան զօրաւոր . իսկ մեզ կարգաց լաւ իքն նման են չայլեց . առ այս զգուշու-թիւն բազում ամենի վասն ոչ սխա-նալոյ . Յայս զարմարան սաստել քան զերիս հազար մարդիկ աշխատին անդ 'ի շինել զչայն և անդք զարկ-զեր . զիւրիս ծաղիկ յօրինելոյ . նայեալս և այլք ամենայն արթու-թեամբ զան զործեն նման Չինէ-ացւոց յարգարել . Իւր ամենայն չայիս՝ 'ի տարին առաւել քան զը տասնհազար արկղ պատրաստեն , և յղեն 'ի Հոլանդա . որպէս զի և ծա-վալին այլափոխութեամբ օրոյն և են ընտիր լինի .

Չինացիք ոչ բառ մերայ սովո-րութեան բանին դշայ , այլ սակա-ւին չայ 'ի յանօթ եղեալ ըմպեն . յայնժամ որքան ծարաւին , ըմպեն-աանց շաքարի և կաթոյ . Զի

րով ջուր ըմպել ոչ է նոցա սովորութիւն ․ և զայս որպէս կարծեմ լինել վասն անխափան աշխատասիրութեանն նոցա հընարեալ լինին ․ քանզի անդադար աշխատին եթէ ՚ի տան արտաքոյ և եթէ յայլում պաշտօն ․ յորում քրտնին ազգի-բազում հանին ․ և ծարաւն ՚ի ներքուստ պապակեցուցանէ ․ յայնժամ լոկ ջուրն անխառն վնասակար ․ վասն որոյ չայլ խառնեալ ջուրովն խափանեն զայն վնաս ․

՚Ի կղզին Պակայ լի են Չինացիք ․ որք փախստական եկեալ են անդր ․ և բաց ասելոյ ոմանց առաւել քան զերկու հարիւր հազար անձինք կան ․ բայց միայն այր մարդ ․ քանզի ոչ կարեն բերել ընդ իւրեանս և զկանայս իւրեանց ․ ասեն ՚ի Մալայեցի Մանձուրեանց առնուն իւրեանց կանայս ․ որք յաժարին յամուսնութիւն ընդ նոցա ․ ամենայն երբեք ոչ հաճին ընդ կուռս նոցա ․ քանզի ամենայն մարդ Չինացի ունի մին մի կուռ ․ ամենք զերեցոյն զօրաւոր ուրանց պատկերս ․ ամենք զհիմնաւորն մարդկան ․ ամենք զօրուէստանոց երկնիցն անձանց պատկերս նկարելով դնեն ՚ի բարձրագոյն տեղիս ․ զարդարելով զայն տեղիս պատուականս զարդուք ․ մշտական կանթեղ առաջի նոցին վառելով ․ մերձ յերեկոյին բազցրահամ բուրմանս ծխելով ․ և յամենայն նոթնեկի զամենայն մեղս իւրեանց ՚ի մի կողմ թողեալ պաշտեն՝ հանդէպ պատկերին ՚ի մէջ շուրջոյ կամ առաջի դրան տանն այլեն ․ որով մեծայն քաջութիւն համարին ․ Այնքա ևս գիտեն զղաշ վասնթարութիւնն մերոյ ․ բայց ոչ գիտեն զկերպ քաւութեան ․ զի ՚ի խաւարի կռապաշտական մոլորութեանց կան թաղեալ ․

Այս այնքան զՉինացիս ասեմ է կոչել կռապաշտս ․ որքան թէ մարդապաշտս ․ զի զհին տուրք զօր և զհնաւուրս պաշտեն ․ համարելով թէ են բարեկամք Աստուծոյ ․ և վասն մեր բարեխօսելով առաւելն գիտեն ՚ի թշուառութեանց ․ Տարեգլուխ նոցա Մուհարէմն է ․ զոր հնգետասան օր մեծահանդէս կատարեն ․ և այս որպէս կարծեմ ածանցեալ ՚ի Մողոլի Տաճկաց ․ որք և այնպէս հանդիսաւոր կատարեն ․ քանզի ՚ի մեր կողմն եկեալ Մահմետականաց չէք տեսեալ սովորութիւն ․ Չինացիք յաւուրս Մուհարէմի յիւրաքանչիւր երեկոյին պէսպէս կենդանիս թղթաշինս յօրինեալ ․ և ՚ի մէջ նոցա ճրագունս վառեալ ․ բառնան ՚ի գլուխս իւրեանց և շրջեցուցանեն ընդ ամենայն փողոցս թմբկօք և այլ խաղաղական երգօք ․ Առաւել եւ առաւել * կոկորդիլոսի թղթաշէն պատկերն ․ և ձուկն մի ․ որոց երկայնութիւնն լինէր առաւել քան զերկու մարդաչափ ․ նոյնպէս և մեծ կելոյ ․ զոր երկու մարդ բարձեալ տանէր ․ ունելով ՚ի մէջն տասն և երկու ճրագունս վառ ․

՚Ի կղզւոջ այս գտանին այլ և այլ ազգք՝ բայց մեծ մասին Մահմետականք ․ և յայտ առնու կռապաշտք պատմին ՚ի ներքս կղզւոյն ․ թողեալ զՉինացիս ․ Լեզուն համարակ ՚ի Բոթանիա՝ է Մալայի ․ բայց ՚ի խորս կղզւոյն Ջաւանին կոչեցեալ լեզուն է ․ ունին թագաւոր ․ բայց ՚ի ներքոյ իշխանութեան Հոլանտացւոց ․ Ըմենայն որք ունին ՚ի գլուխս իւրեանց մազս երկայնս ․ զմօրուսն ար

* Նմանութիւն Հրաշից կենդանեաց ՚ի հանդէս պարէնդէին՝ ցուցանէ գոնէ զերեկեղին ․ և հին նախադրդութեան փոխի մերոյ ․ Վ․ Ա․ Տ․

ոչ գոյ առ բազումս , սակայն . և զմազս խոպոպից ժողովեալ ՚ի մի կապեն ՚ի վերայ ճակատու . իսկ կանայք զմազս խոպոպից յետուստ կախեալ է զգլխոյ ՚ի վեր քան զծծերակս կապեն , որով որոշին եթէ կանայք են . և ոչ այնքան զգեստիւք . թէպէտ և՝ մանկունք սպասաւոր լինելով , և ՚ի քաղաքս բնակելով՝ կանացի զգեստ առնին . զկնորդ որոնցն՝ եթէ ոչ ունիցին հարճանոցս ի. տարօրինակ ինչ թուէինակս պարապ. ռիւլ, բայց վասն Չերքէզութեան աւելի ունին զմեծագոյն հոգեւորս մի տեղեակէս և խաղաղն .

Կանայք զխոպոպից մանկունս այս օրինակ զրկեն , և այս կողմանկի . զի կապ ինչ անդուցեալ լինի մէջ մանկան կապեն զմանուկն ՚ի կողից խոպոպից . անդուցանելով զկապն յուս խոպոպից . որ եթէ մանուկն ՚ի ձախ կողմն իցէ , կապն յաջ ուսոյ կախի , ՚ի յետուստ անդրադարձեալ . և մանկանն մի սան ՚ի թիկն մօր և միւս սան ՚ի փորն կոյս՝ հեծանելոյ ՚նմին կրեն . Օ այս օրինակ կրել զմանկունս՝ առաջին սեռականս մեր երկ , բանզի ՚ի մեր կողմն Մուշ և Արարատեան՝ երեալ ՚ի կառուցս միում . կախեն զգլխով ՚ի յետուստ կողմանէ . եթէ մեծացեալ իցէ յուս խոպոպից բառնան . Իւ բաց առաջ՝ չէր աւելորդութիւն յայսմիկ կարգիս խանձարուրս առնել զմանկունս , այլ թողուն այնպէս որձակ համարձակ .

Ճարտարեան .

Ձօն Մասեաց

Ահա եւ յերանելի ՚ի սանս Շնորհաց ,
Կառամբ տեսանել մեր Հայրենին հաւ ,
Սրբաւ մեծանց աւէ , զայն փառակարկառուն ,
Ցնծան առ ՚ի դրօ ամրական Մասեաց ,
Ձեզ՝ բնակարանք սրբոց և ազատին ,
Յաւէտ լինիս յանուն ոսկի և ըղձալի .
Շուրջ հեղձուցիչ պայծառ ծաղկապատունիք .
Հայկայ Երկնաւորաց պատուով պատուոյ լեռ նա .

Աստ առաջնորդք . անդ սարկեւագք
Ջատագովեալ խորհրդն ցեղաց զնուրբոյք .
Փառքն զինուորաց տեսարան այսպ
Նախնին և ծաղկունք Հայոց Աշխարհաց .

Ընդ " Քաջաց փառքն եր և զեղեցիկ , "
Ընձրեալն չքնաղեաց , պարծանք՝ մեղեսիկ .
Ուր յաղթել փառաց երաներ Երգոց
Նկարէրաց եղերն՝ նախ հաւատացեալ .

Ցանկն սիրեցիլ սասանեցուցանելոյ
Հրեղինաց մարտն անհաղթ Ցածաց ,
Նախահաւատոյն թագաւորաց սուրն ,
Որ սքանչութեամբ փրկեաց զՄասեաց .

Ցանկալն կանչէ ընդ սրբոյն ՚ի վայր
Եւ սուրբն անպատմելի հանդէս լուսաւորչէ .
Ուր Մասեաց ՚ի փրկից հոգեն նորոգեաց
Զիւր հովիւն փայլուն ՚ի յԱրև ծագմանց .

Կուսանքն Պատրին կոյս երեկաւորին
Կուսականն արևմտեան եղբայրեաց ծագին ,
Որ զԱնգղին վանեաց զօրն աշխարհիս .
Խորհուրդ ՚ի զանգաձայն խաչն ընծայեալ .

Դ. Կենդանի Արշակայ այլ հանդիսարանն
Հանդերձեալ Արիւնոյ սանն Արտաւազդեան ,
Տիգրան Թագաւորաց , ՚Ն Լուսաւորչեան ,
Խորհրդազգեստ կոյս , և Աշխէն Տիկին .

Աստ ըղձք ընկերաց , Հայաստ հօրազանց
Ոսկեանց , Վարդանեանց , Ղեւոնդ , Աստուածանց ,
Եւ զօր հաւատոյն Հայաստան , յուսով
Երգէքն Պատրին նուագ որհնութեան .

ԾՆՈՒՆԴ

Տիկին Լուսիան Մ. Զօրայեան ծնաւ [illegible] ՚ի 9 Հոկտեմբերի .

՚Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ
Մ . Դ . Ճաղիկեանց Ա. Երեցեանց